

ПЕРЦЕПЦИЈА МЛАДИХ О КОРУПТИВНОМ ПОНАШАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Едина Хелдић-Смаилагић, мр¹

„Зачарани круг корупције. Ми живимо с њом!“

Апстракт: Међу низом најчешћих „мрачних“ епитета које се ставља уз наше друштво при његовом описану се нашао и епитет *коруптивно*. Босна и Херцеговина и њени ентитети већ дуго времена се налази на врху невидљивих листа најкорумпиранијих држава у Европи. Примјећен је константан труд и рад јавног државног сектора око увођења нових начина у борби против корупције. Смањење коруптивних облика понашања и рад на етици, људским правима и слободама, постао је изазов за све субјекте заштите друштва, како у јавном тако и у приватном сектору.

Основни циљ мене као аутора истраживања је био да путем организованог квалитативног истраживања са фокус групама дођем до извора података, односно да истражим ставове, мишљења и емоције које су везане за перцепцију инкриминисаних радњи. У истраживању су учествовале четири фокус групе: студенти Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, ученици бањалучке Гимназије, ученици Средње школе унутрашњих послова и свршени кадети Полицијске академије. Модератор је примјењивао академски и терапеутски приступ. На основу добијених резултата, која су проистекла из анализе седам примарних питања може се закључити да млади нису оптимистични када се ради о смањењу корупције у нашем друштву. Наводе да су дијелови јавног сектора увезани у ширу мрежу коруптивних облика дјеловања и да савршених мјера против тога и не виде. Корупцију су повезали са великим бројем других социопатолошких појава. Општи закључци истраживања говоре у прилог да је потребно још много труда и енергије

¹ Министарство унутрашњих послова Републике Српске, имејл: edina_heldic@yahoo.com

уложити како би епитет „коруптивно“ био искључен у опису друштва у којем живимо.

Кључне ријечи: корупција, перцепција, фокус група.

УВОД

Коруптивно понашање је социјално неприхватљиво понашање које се у нашем друштву све више оцјењује као потпуно прихватљиво. Понашајни је поремећај који има велики број извора која доводе до развијања генерализованог концепта и примјене истог на свакодневном нивоу. Метафорички речено, корупција је као милион искри које не смањују мрак. Оне чекају своје сједињење како би изазвале пожар. Наше друштво одавно гори иако се много прича и ради на смањењу корупције.

У прилог томе говори и став професорице Филозофског факултета у Сарајеву, која наводи да је коруптивно понашање посљедица свјесне одлуке која се доноси на основу процјене о томе колико је коруптивно понашање у складу са индивидуалним вриједносним системом и моралним начелима.² Томе бих додала да се ипак та индивидуална одлука доноси у складу са перцепцијом комплетног друштва.

Уколико сагледавамо коруптивно понашање као један од облика понашајних проблема, разлог развоја овог проблема можемо потражити у следећим скуповима теорија: психодинамске теорије, когнитивне теорије и теорије социјалног учења. Поред ових група посебно бих издвојила Хиршијеву теорију социјалне контроле.

У оквиру психодинамских теорија, Кар (*Carr*) говори о теорији дефицита супер ега. Она у контексту повезивања са коруптивним понашањем говори о потешкоћама у које упада супер его при одлучивању. У том ослабљеном раду појединац и не осјећа кривицу ако учини неку неприкладну радњу. По овој теорији оштрије мјере друштва према овим радњама би довело до боље оформљеног супер ега код младих и што би на крају резултирало смањењем ових облика понашања у друштву.

У скупу когнитивних теорија истакнула бих теорију социјалне прераде информација, коју су разрадили Крик и Доџ (*Crick i Dodge*). Уколико се коруптивно понашање сагледа и као облик агресивног понашања (што он у суштини и јесте), појединац пролази кроз следеће фазе когнитивних процеса (*Esseu i Conrardt, 2006*): прво покушава да декодира догађај, односно почиње да скупља информације о тој ситуацији, затим их интерпретира и наизад тражи могућу реакцију на збивање. Свједоци смо да се у

---

² Коруптивно понашање у БиХ прихватиљив начин друштвених односа. Преузето 24.1.2024. године са сајта <https://www.bh-index.info/nvo-koruptivno-ponasanje-u-bih-prihvatljiv-nacin-drustvenih-odnosa/>,

наше друштво увукао став да је корупција свеprisутна и да се без ње не може ништа урадити. Тај став се шири и на будуће генерације и управо због таквог декодирања велики број младих прихвата сопствено коруптивно понашање као прихватљиво и не осјећа грижу савјести. На ову групу теорија се надовезује теорије социјалног учења. У теорији моделовања примијењеној на делинквентна понашања, Бандура тврди да млади формирају своје ставове под утицајем особа које представљају моделе, посебно блиских пријатеља и родитеља (Хелдић-Смаилагић, 2012.). Ко су модели или узорци нашој младости? Мора се признати да су медији због личног интереса почели да истичу неприкладне узорке, као и начине како суисти дошли до „успјеха“. То гледају млади и то су им врло често модели. Од момента појаве ткз. „дигиталног животарења“, дошло је до проширења мреже могућих узора, а умањења значаја веза унутар породице. Нико не контролише начине презентације „узора“, бар не у толикој мјери. У медијима би се требали много чешће приказивати људи који по свом моралном концепту у раду и дјеловању заслужују наше дивљење. Истраживања која говоре о избору узора младих данас не говоре у прилог у томе да ће наше друштво у неко скројено вријеме доживјети буђење и процват.

Теорија социјалне контроле аутора Хиршија полази од тезе да је изузетно важна спона између појединца и друштва. Социјална веза се очигледно кроз елементе као што су повјерење у друштвене институције, вјеровање у уобичајене норме и вриједности, партиципација у друштвене активности и слично (Хелдић-Смаилагић, 2012). Врло лако се закључује какво је повјерење појединца према нашем друштву и колико ова теорија објашњава нашу свакодневницу. Да ли данашња омладина има чврсту везу са друштвом у којем живи? Да ли су привржени и лојални? Ако је судити по резултатима овог, а и претходних истраживања, врло је слаба повезаност појединца и друштва што и резултира коруптивним облицима понашања, али и порастом свих других социјално неприхватљивих облика понашања.

Питања на које бисмо као друштво требали дати одговоре су:

- Ко су конвенционални модели данашњице? Које узорке и моделе видимо младима у медијима?
- Колико ми као одрасле јединке формирамо став у младом бићу о коруптивности нашег друштва?
- Колико чинимо за ментално здравље друштва? Колико радимо на јачању капацитета и самопоуздања код младих?
- Како развијамо љубав према држави у којој живимо?

Питања је много, али ако бисмо могли адекватно и проактивно одговорити на бар горе постављена питања, већ бисмо могли рећи да смо и

нешто подузели. Резултати истраживања говоре у прилог томе да пожар корупције не гори, него се он сваки дан све више шири и усложњава. Најгора посљедица пожара је моменат када млади одлуче да напусте државу јер у њој не виде могућност развоја, као ни подршку и заштиту. Не виде ништа.

ЦИЉЕВИ И ПРОБЛЕМИ ИСТРАЖИВАЊА

Босна и Херцеговина је земља која је највише корумпирана земља у окружењу ако је судити по савременим страним и домаћим истраживањима. Корупција се често наводи као фактор који успорава развој ентитета и државе и поред воље других сила и инвестиција истих. Говори се о генерализованој корупцији, која се налази у свим сферама јавног и приватног сектора, као и низу других негативних појава које се могу сагледати као одржавајући фактори ове несагледиво штетне појаве у бх друштву.

Основни циљ овог квалитативног истраживања је сагледавање перцепцију младих људи када је у питање коруптивно понашање кроз протокол унапријед припремљених питања. Задатак аутора је био да путем организованог квалитативног истраживања са фокус групама и током интеракције у групи, која је била вођена са неколико главних питања, дође до извора података.

Такође, циљ је утврђивање разлика међу фокус групама по анализи питања.

У складу са циљевима, дефинисани су следећи проблеми истраживања:

- утврдити разлоге зашто млади корупцију виде као нешто што се не може искоријенити;
- испитати судионике у којем дјелу јавног сектора је највише присутна корупција;
- утврдити који је облик корупције најзаступљенији;
- испитати перцепцију савршених мјера борбе против корупције;
- испитати повезаност и смјер повезаност корупције и других негативних појава у БиХ друштву.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Узорак испитаника

У овом истраживању је учествовало 60 судионика различите старосне доби, који су били дио четири фокус групе: студенти Факултета безбјед-

носних наука Универзитета у Бањој Луци, ученици бањалучке Гимназије, ученици Средње школе унутрашњих послова и свршени кадети Полицијске академије.

За узорак се може рећи да је био намјеран. У истраживање се ушло са идејом да између три фокус групе постоје сличности које се огледају у истим афинитетима, као и одређеним бројем карактеристика. Испитаници три фокус су они који су одлучили да својим избором занимања дају допринос смањењу социопатолошких појава и инкриминисаних радњи, међу којима је и корупција. За учеснике три групе (студенти Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, ученици Средње школе унутрашњих послова и свршени кадети Полицијске академије) се предвиђало да су особе које имају шта да кажу на тему која им се појављивала и као наставна цјелина током школовања. То је уједно обиљежје које их повезује: већи степен знања о теми. Поред тога специфична карактеристика је њихово професионална оријентацију, која између осталог подразумева борбу против корупције. Судионици унутар група су се познавали и у свакој групи је било по 15 судионика. Узорак су сачињавали млади од 16 до 25 година.

Протокол за фокус групе

У првој фази водитељ је рекао нешто о циљевима истраживања, као и о осталим судионцима истога. Испољио је захвалност и замолио за искреност. Дискусија се није снимала. Од приступа изабран је терапеутски приступ с обзиром да је тема подстакнула изузетно болна и тешка искуства. Питања као саставни дио протокола су била директна и отворена. Фокус дискусије се кретао око следећих питања:

1. Да ли је могуће искоријенити корупцију у нашем друштву?
2. У којем дијелу јавног сектора је највише присутна корупција?
3. Који облик корупције је најзаступљенији?
4. Које би биле савршене мјере против корупције?
5. Са којим осталим негативним појавама би повезали корупцију?

Завршна дискусија се односила на следећа питања:

1. Да ли вас корупција плаши?
2. Да ли сте имали неко лично искуство?

Поступак

Након упознавања судионика са циљевима истраживања, као и са основним детаљима истраживања, дат им је уводни задатак. Уводни зада-

так се састојао од употребе технике „олуја идеја, односно требали су да кажу своје прве асоцијације на појам корупција. Задатак је имао за циљ опуштање судионика прије преласка на главна питања и вођену дискусију. Модератор фокус групе исписује све асоцијације на таблу и сублимира добијене податке.

Након тога им се поставља питање по редосљеду назначеном у протоколу питања. Учестале одговоре модератор уписује на таблу и позива на дискусију.

Са завршним питањима тражи и лични дојам око овог питања и евентуалне примјере из личног искуства или из искуства ближних чланова породице.

У склопу питања су се користиле технике рангирања искључиво само како би се продубила дискусија, односно тражено је од њих да одговоре рангирају по важности и да самим тим спонтано дође до супростављених гледишта.

РЕЗУЛТАТИ И РАСПРАВА

Извјештај о фокус групама-резултати

Истраживање започиње употребом технике „брејнсторминг“, односно тражи се од судионика да кажу своје прве асоцијације на појам корупција. У бујници или олуји идеја младих није дошло до разлике унутар фокус група.

Најчешће асоцијације на ријеч корупција су биле: мито, потплаћивање, корист, новац, државни систем, добит, кршење закона, политика и услуга. Занимљиво је да су сви судионици истакнули узимање мита као најчешће облик корупције у јавном сектору, али нико није говорио о томе и да је давање мита социјално неприхватљиво и надасве кажњиво понашање.

Када је ријеч о дијелу јавног сектора који је по њима најкорумпиранији, сви судионици су се усагласили да је то здравство. Иза њега слиједи полиција, а потом образовни сектор. Гимназијалци су у свом излагању ставили акценат и на спортска дешавања у Републици Српској.

У свим групама десила се дилема око тога да ли полицију или здравство ставити на прво мјесто, а и сам их је модератор наводио на неопходно рангирање. У коначној одлуци одлучили су се за здравство и то искључиво због тога што сматрају да је њихова одговорност и највећа јер се тиче људског живота и да они знајући све то грубо крше етички кодекс и нор-

ме. У оба ова два сектора првенствено се мислило на давање мита докторима, сестрама и осталом особљу. Што се тиче полиције, сав акценат је отишао на саобраћајну полицију и примјере које су имали из личног искуства и живота. Када је ријеч о образовном сектору, првенствено су мислили на упис на факултет гдје по судионицима свих група долази до озбиљних коруптивних радњи при упису на факултет.

Сви судионици, што је било и очекивано, сматрају да је корупцију немогуће искоријенити и то из сљедећих разлога:

- мале плате;
- менталитет;
- лош систем казни;
- слаби механизми контроле;
- пад моралних вриједности.

У овим од најчешћих разлога, посебно се нагласио менталитет нашег друштва који је по њима склон корупцији, чињењу и давању услуга. По већини судионика он је дубоко усађен у личност нашег доба па и свако могуће побољшање или отклањање других извора корупције не би помогло у коначном нестанку корупције. У складу са овим од могућих савршених мјера против корупције судионици помињу едукације и то од раног узраста. Од мјера наводе сљедеће: повећање казни и појачан видео надзор. За њих је видео надзор далеко најбоља мјера у борби против корупције. Гиманзијалци се залажу за тзв. проскрипцију, то јест да све што се тиче пословања буде јавно обиљежено.

Када су у питању друге негативне појаве које су повезане са корупцијом, ту се показала и једина разлика у начину сагледавања истраживачког питања.

Ученици Средње школе унутрашњих послова су акценат ставили на личне особине и карактеристике као што су: користољубљивост, мржња, завист и комплекс супериорности. Тражили су од модератора да им више каже о том комплексу. Свршени кадети Полицијске академије су једини говорили о миграцијама становништва због корупције. Остале појаве које су се појављивале су: цијене у порасту, „социјална загађеност“, коцка, алкохолизам, мале плате, суицид, депресија, неадекватно запошљавање, необразованост и криминал. Једна од судионица је то можда и најбоље изразила и добила аплауз од своје групе. Рекла је: „Зачарани круг корупције. Ми живимо с њом!“

У завршном дијелу од судионика је тражено да уколико желе да подијеле са групом неко лично искуство везано за корупцију. Ту је и највише кориштен ткз. психотерапијски приступ јер је у свакој групи неколико њих отворено и са изразитим емотивним набојем причало о својим лошим ис-

куштима у здравству и колико је то утицало на њихове породице, и њих саме.

ЗАКЉУЧЦИ

Коруптивно понашање је социјално патолошко понашање, које угрожава и саму јединку у којој је укорјењено, али и све око ње. Наше друштво, ако је судити по анализима истраживања, тек се учи око основних постулата здравог и адекватног друштва, друштва који се креће у правцу у којем морални и етички кодекс није мит, него комплексно правило и наредба. Судионици постављају корупцију у центар великог броја негативних појава и не виде излаз из тог чаробног круга. Посебно мјесто у њиховом једу и истини заузима сектор здравства, иако ни сектор полиције и образовања не каска много у њиховим мрачним и надасве тужним анализама стања у Републици Српској. С обзиром да се све више ради у улаже у дигитализацију и да се наше друштво труди да користи ресурсе информативних технологија, остављамо наду да ће једна од мјера који су судионици истакнули као „савршену“ све више оживљавати у праксу. Повећан видео надзор као и констатна едукација на тему социјално неприхватљивих понашања представљају окоснице будуће борбе нашег друштва против корупције.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кар, А. (1999). *Child and Adolescent Clinical Psychology*. London: Routledge.
2. Ђурић, С. (2007). *Фокус-групни интервју*. Београд: Службени гласник.
3. Хелдић-Смаилагић, Е. (2012). *Екстернализирани проблеми код адолесцената*. Бањалука: Европски дефендологија центар за истраживања.
4. Милосављевић, Б. (2004). *Социјална патологија и друштво*. Бањалука: Филозофски факултет Бањалука.

THE PERCEPTION OF YOUNG PEOPLE ON CORRUPTIVE BEHAVIOR IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Edina Heldic – Smailagic, Mr

"The vicious circle of corruption." We live with it!"

Abstract: Among the series of the most common "dark" epithets applied to our society when describing it is the epithet corrupt. Bosnia and Herzegovina and its entities have been at the top of the invisible list of the most corrupt countries in Europe for a long time. The constant effort and work of the public state sector regarding the introduction of new ways in the fight against corruption was noticed. Reducing corrupt forms of behavior and working on ethics, human rights and freedoms has become a challenge for all subjects of social protection, both in the public and private sectors.

My main goal as the author of the research was to get to the source of data through an organized qualitative research with focus groups, that is, to investigate attitudes, opinions and emotions related to the perception of incriminated actions. Four focus groups participated in the research: students of the Faculty of Security Sciences of the University of Banja Luka, students of the Banja Luka High School, students of the High School of Internal Affairs and graduates of the Police Academy. The moderator used an academic and therapeutic approach. Based on the obtained results, which resulted from the analysis of seven primary questions, it can be concluded that young people are not optimistic when it comes to reducing corruption in our society. They state that parts of the public sector are connected to a wider network of corrupt forms of activity and that they do not see perfect measures against it. They connected corruption with a large number of other sociopathological phenomena. The general conclusions of the research suggest that a lot of effort and energy needs to be invested in order to exclude the epithet "corrupt" from the description of the society in which we live.

Keywords: corruption, perception, focus group.

